

Sisački pisci i ilustratori – čuvari baštine

Iva Dužić, dipl. knjižničarka

Narodna knjižnica i čitaonica Vlado Gotovac, Sisak
childrensbook.id@gmail.com

Sažetak

Narodna knjižnica i čitaonica *Vlado Gotovac* Sisak djeluje u gradu Sisku na četiri lokacije. U sisačkom predgrađu smješten je Ogranak Caprag, koji odnedavno djeluje u dva prostora: odvojenom Dječjem odjelu te Odjelu za odrasle, unutar kojega je Središnja knjižnica za Bošnjake. U središtu grada djeluje Dječji odjel te Odjel za odrasle, u kojemu je smještena Zavičajna zbirka.

Osim Zavičajne zbirke, o zavičajnosti brinu i oba dječja odjela Knjižnice, prikupljajući zavičajnu građu namijenjenu djeci i mladima. Iako je kvantitativno manjega opsega (a možda upravo zbog toga), ova građa zaslužuje biti adekvatno prezentirana te sustavno popisana izvan građe namijenjene odraslima, što je svrha ovoga članka.

Zavičajna baština u knjigama za djecu i mlade može se uvjetno podijeliti na kulturno-povijesnu baštinu i prirodnu baštinu.

Ključne riječi: knjižnica, dječja knjižnica, prirodna baština, kulturno-povijesna baština, zavičajnost, Sisak, Sisačko-moslavačka županija, pisci, ilustratori

Uvod

Ogranak Matice hrvatske Sisak objavio je 2014. godine slikovnicu *Sisak Smjehograd*¹, autorica Ive Dužić i Kristine Mareković, koja započinje stihovima:

Kako ti se predstaviti?

Dugo sam u brizi!

Slikama i stihom

evo me – u knjizi!

1 Dužić, I. *Sisak Smjehograd*. Sisak : Matica hrvatska Sisak, 2014.

*To je dobar način
(siguran sam sada)
da upoznaš život
zanimljivog grada.*

*Stanice što slijede
mali su portret
i tvoj prvi korak
u veliki svijet.*

*Na pitanje što postavljam ti
smišljajući rime,
odgovor je samo jedan!
Moje puno ime!
Pogodit ćeš brzo, lako,
rimuje se s riječi... vrisak!
Dom sam Kupi, Savi, Odri
ime mi je Sisak!*

Grad Sisak glavni je grad Sisačko-moslavačke županije. Smješten je u središtu Republike Hrvatske, na dlan ravnice omeđene trima rijekama. I dok Kupa, Sava i Odra razdvajaju sisačke ulice, mostovi ih spajaju u nedjeljivu cjelinu. Rođen prije više od 2000 godina na staništu prastarih šuma hrasta lužnjaka kao sojeničko naselje Ilira i Kelta, izrastao je u uređeno urbano rimsko središte Sisciju. Kršćansko naslijeđe pamti slaveći Dan grada na dan svoga zaštitnika svetoga Kvirina. Grad hrvatskih pobjeda čuva spomenik ratničke prošlosti uspomenom na Sisačku bitku, kojom je zaustavljen turski prodor u Europu. Danas ugasao industrijski div, kakav je bio u prošlom stoljeću, Sisak i dalje vida rane nastale u Domovinskom ratu, kad je bio zaleđe prve crte bojišnice. Danas Sisak živi životom hrvatskoga kontinentalnoga grada koji svoju bogatu povijest i neizmjernu prirodnu i urbanističku ljepotu nastoji, manje ili više uspješno, uobličavati za generacije koje dolaze.

Tome značajno pridonosi uloga Narodne knjižnice i čitaonice *Vlado Gotovac*

Sisak, koja danas djeluje na četiri lokacije. U sisačkom predgrađu djeluje Ogranak Caprag, koji je odnedavno razdvojen u dva prostora koji čine Dječji odjel te Odjel za odrasle, unutar kojega je smještena Središnja knjižnica za Bošnjake. U središtu grada djeluje Dječji odjel te Odjel za odrasle sa Zavičajnom zbirkom, koju vodi viša knjižničarka Jasminka Jagačić-Borić.

Zbirku čine sve vrste građe, bez obzira na medij, čiji se sadržaj odnosi na grad Sisak, koja je tiskana u Sisku, čiji su autori rođeni ili su životom i radom vezani uz Sisak, te građa o djelatnosti Knjižnice. U Zavičajnoj zbirci svoje su mjesto pronašle publikacije namijenjene djeci i mladima koje, osim središnje Zavičajne zbirke, vrijedno prikupljaju i dječji odjeli sisačke Knjižnice, jer iako njihov broj nije zavidan, sisačke knjižničarke smatraju tu građu iznimno vrijednom.

Zavičajna se baština u knjigama za djecu i mlade može uvjetno podijeliti na kulturno-povijesnu baštinu i prirodnu baštinu.

Kulturno-povijesna baština sisačkoga kraja u knjigama za djecu i mlade

Kronološki, kulturno-povijesnu baštinu u knjigama za djecu i mlade možemo pratiti od 1987. godine, kada je objavljena slikovnica *Sisak moj grad*² autorice Đurđice Vuković, danas predsjednice sisačkog Ogranka Matice hrvatske, koju je ilustrirao Julio Radilović. Slikovnica je i danas često prvi književni susret djece s poviješću Siska. Godine 1990. objavljena je slikovnica *Bajka o Gemi*³, sisačkoga kazališnog redatelja Silvija Vadle, koja se motivski naslanja na rimsku prošlost. Ilustrirao ju je Krešimir Zimonić. Uslijedila je knjiga poezije *Ranjeni grad*⁴, zbirka objavljena 1991. godine, kojom je jedanaestogodišnja djevojčica zabilježila doživljaj Domovinskoga rata. Godine 1994. izlazi knjiga Lojze Buturca, istraživača crkvene povijesti Siska i mjesta u Sisačko-moslavačkoj županiji, *Sveti Kvirin sisački: zaštitnik grada Siska*⁵, oplemenjena crtežima i vinjetama Želimira Janeša, a nezaobilazna knjiga preminuloga sisačkog novinara Davorina Frketića Pube *Mitovi i legende Siska*⁶, objavljena 1996., sjajan je književni i kulturno-povijesni biser zavičajne književnosti, to više što je knjigu ilustrirao Ivica Antolčić, 86-godišnji hrvatski likovni umjetnik. O njegovu je ilustratorskom radu 2013. godine objavljena monografija *Ivan Antolčić: ilustracije*⁷ Borisa Vrge u izdanju nakladničke kuće „Aura“. Iako primarno nije namijenjena najmlađoj ili mladoj publici, sadržajno ova monografija ima itekakvu

2 Vuković, Đ. Sisak moj grad. Sisak : Centar za kulturu „Vladimir Nazor“, 1987.

3 Vadla, S. Bajka o Gemi. Sisak : Centar za kulturu „Vladimir Nazor“, 1990.

4 Pešut, K. Ranjeni grad. Sisak : Centar za kulturu „Vladimir Nazor“, 1991.

5 Buturac, L. Sveti Kvirin sisački : zaštitnik grada Siska. Sisak: Centar za kulturu „Vladimir Nazor“, 1991.

6 Frketić-Puba, D. Mitovi i legende Siska. Sisak : Dom kulture „Kristalna kocka vedrine“, 1996.

7 Vrga, B. Ivan Antolčić : ilustracije. Sisak : Aura, 2013.

važnost u oblikovanju najprije estetskih, a potom i književnih kriterija korisnika dječje knjižnice, uzmemo li u obzir bogat književni opus za djecu, oplemenjen Antolčićevim ilustracijama, kojemu je posvećeno cijelo poglavlje spomenute knjige.

Poznatom Sisačkom bitkom bavili su se Krešimir Zimonić i Dušan Gačić u stripu⁸, a romanom *Oblaci nad rijekom* Prvi svjetski rat na sisačkom području književnim je perom ovjekovječila Nada Iveljić⁹. Sisačku bitku Hrvoja Matkovića¹⁰ ilustrirao je sisački akademski slikar i pedagoški djelatnik Alem Biočić, koji je i autor teksta te ilustracija slikovnice *Sisački abecedarij*¹¹, objavljene 2005. godine. Trojezična fotomonografija *Sisak*¹² donosi sažet pregled sisačke povijesti autora Vlatka Čakširana, danas ravnatelja Gradskog muzeja Sisak, i nezaobilazna je literatura pri početnom proučavanju povijesti grada. Monografija sadrži fotografije nekoliko autora. Kulturno-povijesnu tematiku u knjigama za djecu i mlade zaokružuje autorska publikacija Ivana Antolčića *Tripud gura, jednom fura*¹³, čiji je predgovor napisao Ludwig Bauer, podrijetlom Siščanin.

Prirodna baština sisačkoga kraja u knjigama za djecu i mlade

Ime mi je Roda Bijela
Mada bijela nisam cijela,
Već me i crne boje krase
Zbog ljepote – zna se!¹⁴

Citirani stihovi uvodni su redci knjige *Ime mi je Roda Bijela* zavičajne autorice Ivanke Kovač-Kovjanić. Omot krasi ilustracija Ivice Antolčića, a prikazuje rodu – simbol Sisačko-moslavačke županije u kojoj se, nedaleko od Siska, u Lonjskome polju, nalazi Čigoč – europsko selo roda.

Osim zavičajnih autora, bijelu je rodu svojim perom i kistom za vječnost uhvatila Andrea Petrlik-Huseinović u autorskoj slikovnici *Ciconia ciconia*¹⁵.

Bogdan Arnautović, sisački pjesnik, nakladnik i publicist, u uvodu iznimne

8 Zimonić, K. Bitka kod Siska 1593. Sisak : Matica hrvatska Sisak ; Dom kulture „Kristalna kocka vedrine“, 2000.

9 Iveljić, N. Oblaci nad rijekom. Sisak : Aura, 2000.

10 Matković, H. Sisačka bitka 1593. : (Hasan-paša pod Siskom). Sisak : Aura, 2002.

11 Biočić, A. Sisački abecedarij. Sisak : Aura, 2005.

12 Sisak : fotomonografija. Sisak : Aura, 2005.

13 Antolčić, I. Tripud gura, jednom fura : moje djetinjstvo. Sisak : Aura, 2008.

14 Kovač-Kovjanić, I. Ime mi je Roda bijela. Sisak: Aura, 2000.

15 Petrlik-Huseinović, A. Ciconia-ciconia : bijela roda. Zagreb : Kašmir promet, 2003.

fotomonografije Borisa Krstinića *Dan kao godina*¹⁶ piše: „Ako je darežljivi tvorac Istri dao formu srca, a Slavoniji krušne košarice, Lonjskom je polju namijenio oblik mlake, lokvice u kojoj su otiske svojih dječjih stopala umjesto nas ostavila neka mitska bića. U tom se utisnutom komadiću zemlje očuvalo čudesno stanište za ptice, ribe, gmazove, biljke i ljude koji su kroz tamu zimskog sumraka, ili kroz mrak ljetnog danjenja, do danas našli motive ostanka u svom vlažnom ležaju. Nerijetko su ti motivi bili toliko tanki i mekani da ih je bilo teško razaznati, ali znano je kako mekane grančice najčvršće vežu.“

Upravo su Lonjsko polje, Odransko polje, rijeke, močvare, zelene ravnice i šume najčešće nadahnuće autorima koji prirodnu baštinu pečate u knjige za djecu. Živi svijet koji obitava u tom prirodnom okruženju postaje predmet proučavanja stručnjaka ili ožiljava novim životom književnih likova u djelima autora sklonijima umjetničkom izražavanju.

Nikola Jagačić, dipl. ing., koji se bavio konsolidiranjem i priznavanjem hrvatskog posavca među svjetske pasmine konja, u uvodu publikacije *Hrvatski posavac: autohtoni konj*¹⁷ piše: „Kažu da Posavina ima tri bisera: drvene posavske kuće, narodnu nošnju i konja – hrvatskog posavca.“ Močvarno područje Lonjskoga i Mokroga polja čini prirodnu bisernu ogrlicu sastavljenu od nabujaloga života koji je opisan u slikovnici *Močvara: život jednog vretenca*¹⁸.

Iako se to ni na jednome mjestu eksplicitno ne spominje, Lonjsko bi polje moglo biti stanište/dom u kojem obitavaju Rego, Kreks i Žabunika – glavni likovi knjige *Jako dugačke priče o tri hrabre žabice i čarobnom kamenu spasa, a i o zmaju također*¹⁹ umirovljene knjižničarke i spisateljice Renate Holcer, čiji doživljaji čine zamišljenu razglednicu zelene prirode sisačkoga kraja.

Kao što je dalmatinska zavičajna književnost motivski obojena morem i solju, slatke vode, tekućice i stajaćice, ispisuju stranice slikovnica i knjiga autora koji prirodu dotiču u ravničarskom kraju. Inspirirana sisačkim rijekama, Đurđica Lasić-Vuković napisala je *Priču o brkatom somu*²⁰ koju je ilustrirao Vjekoslav Turajlić, a zelenilo vode motiv je i moderne bajke Ludwiga Bauera *Vila zelenog jezera*²¹.

16 Krstinić, B. *Dan kao godina*. Sisak : Aura, 2006.

17 Jagačić, N. *Autohtoni konj hrvatski posavac*. Zagreb : Hrvatska gospodarska komora ; Sisak : Županijska komora Sisak, 1996.

18 Močvara : priča o životu jednog vretenca. Zagreb : Kapibara, 2010.

19 Holcer, R. *Jako dugačke priče o tri hrabre žabice i čarobnom kamenu spasa, a i o zmaju također*. Sisak : Narodna knjižnica i čitaonica Sisak, 2007.

20 Lasić-Vuković, Đ. *Priča o brkatom somu*. Sisak : Matica hrvatska ; Dom kulture „Kristalna kocka vedrine“, 2004.

21 Bauer, Lj. *Vila Zelenog jezera*. Sisak : Aura, 2003.

*Tri putovanja*²² Ivanke Debgović zbirka je priča s autoričnim ilustracijama koje dječju igru smještaju u prirodu, i to onu „svakodnevnu“, gotovo nevidljivu, u bakinu dvorištu, gdje miševi, mačke, ptice i ježevi postaju igračke i poticaj maštanju.

Mladi čuvari prirodne baštine

Mnogi projekti očuvanja prirodne baštine uspjeh svojeg rada vide u uključivanju djece u različite faze projekta kako bi najmlađe generacije odgajali za čuvanje prirode – njihove buduće hraniteljice. Ne čudi stoga što je mlada Siščanka Nina Kalabić u poznatom projektu *Moja prva knjiga* za temu autorske slikovnice *Avanture patke i žabe*²³ odabrala upravo životinje iz svojega kraja, te što njezina druga objavljena slikovnica nosi naslov *Ludi Čigoč*²⁴. Posebnu pozornost očuvanju baštine poklanja OŠ *Sela* iz predgrađa Siska. Osim sjajnoga *Malog slikovnog rječnika zavičajnog govora*²⁵, u knjizi su učenici i učitelji prikazali vrijedan projekt *Odra – moja rijeka*²⁶ te izradili i objavili slikovnicu o simpatičnom lutalici – mačku Juri.

Trenutno je u tijeku zanimljiv projekt Uprave za zaštitu prirode Sisačko-moslavačke županije u kojemu aktivno sudjeluje i Narodna knjižnica i čitaonica *Vlado Gotovac* Sisak.

Naime, nizom akcija nastoji se očuvati hrast lužnjak, zaštićeni spomenik prirode, a naše knjižničarke u dječjim vrtićima čitaju *Priču o Žirku*, na temelju koje će djeca napraviti ilustracije za buduću slikovnicu. Ovaj projekt Knjižnica provodi u sklopu kampanje *Čitaj mi!*

Zaključak

U knjigama za djecu i mlade sisački pisci i ilustratori ispisuju i oslikavaju baštinu, a knjižničari je čine dostupnom. Živimo u vremenu koje je daleko ispred nas – čine je upravo djeca. Želeći djetetu današnjice približiti život grada u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti, koja zahtijeva pažljivo čuvanje prirode, slikovnica *Sisak Smjehograd* temelji svoj nastanak na svemu ranije spomenutom. Stihovima i ilustracijama obuhvaća kulturno-povijesnu i prirodnu baštinu grada Siska, a osim umjetničke i edukativne, sadrži i turističku komponentu. Budući da je do ovoga trenutka to posljednja objavljena slikovnica o gradu Sisku u Zavičajnoj zbirci, u

22 Debgović, I. *Tri putovanja*. Sisak : I. Debgović, 2004.

23 Kalabić, N. *Avanture patke i žabe*. Karlovac : Centar za neohumanističke studije, 2008.

24 Kalabić, N. *Ludi Čigoč*. Sisak : S. Kalabić, 2009.

25 Mali slikovni rječnik zavičajnog govora Žabna, Odre, Stupna, Sela i Grede. Sela : Osnovna škola Sela, 2005.

26 *Odra – moja rijeka* : eko projekt Osnovne škole Sela. Sela : Osnovna škola Sela, 2003.

ovome članku imat će završnu riječ:

*Do ponovnog susreta
uz srdačni ruke stisak
pozdravlja te vedra lica
tvoj Smjehograd Sisak!*

Bibliografija radova

Bibliografija radova sisačkih izdanja za djecu i mlade započinje 1987. godine jer je tada objavljen slikovnica koja je dugi niz godina bila jedina slikovnica o gradu Sisku. Izdanja su navedena abecednim redom.

Sisačka izdanja za djecu i mlade od 1987. do 2014.

- Antolčić, Ivan. Triput guraj, jednom furaj : moje djetinjstvo. Sisak : Aura, 2008.
- Bauer, Ljudevit. Vila Zelenog jezera. Sisak : Aura, 2003.
- Biočić, Alem. Sisački abecedarij. Sisak : Aura, 2005.
- Buturac, Lojzo. Sveti Kvirin sisački : zaštitnik grada Siska. Sisak : Centar za kulturu „Vladimir Nazor“, 1991.
- Debogović, Ivanka. Tri putovanja. Sisak : I. Debogović, 2004.
- Dužić, Iva. Sisak Smjehograd. Sisak : Matica hrvatska Sisak, 2014.
- Frketić-Puba, Davorin. Mitovi i legende Siska. Sisak : Dom kulture „Kristalna kocka vedrine“, 1996.
- Holcer, Renata. Jako dugačke priče o tri hrabre žabice i čarobnom kamenu spasa, a i o zmaju također. Sisak : Narodna knjižnica i čitaonica Sisak, 2007.
- Iveljić, Nada. Oblaci nad rijekom. Sisak : Aura, 2000.
- Jagačić, Nikola. Autohtoni konj hrvatski posavac. Zagreb : Hrvatska gospodarska komora ; Sisak : Županijska komora Sisak, 1996.
- Iveljić, Nada. Oblaci nad rijekom. Sisak : Aura, 2000.
- Kalabić, Nina. Avanture patke i žabe. Karlovac : Centar za neohumanističke studije, 2008.
- Kalabić, Nina. Ludi Čigoć. Sisak : S. Kalabić, 2009.
- Kovač-Kovjanić, Ivanka. Ime mi je Roda bijela. Sisak : Aura, 2000.
- Krstinić, Boris. Dan kao godina. Sisak : Aura, 2006.
- Lasić-Vuković, Đurđica. Priča o brkatom somu. Sisak : Matica hrvatska ; Dom kulture „Kristalna kocka vedrine“, 2004.
- Mali slikovni rječnik zavičajnog govora Žabna, Odre, Stupna, Sela i Grede.

Sela: Osnovna škola Sela, 2005.

- Matković, Hrvoje. Sisačka bitka 1593. : (Hasan-paša pod Siskom). Sisak : Aura, 2002.
- Močvara : priča o životu jednog vretenca. Zagreb : Kapibara, 2010.
- Odra – moja rijeka : eko projekt Osnovne škole Sela. Sela: Osnovna škola Sela, 2003.
- Pešut, Katarina. Ranjeni grad. Sisak: Centar za kulturu „Vladimir Nazor“, 1991.
- Petrlik -Huseinović, Andrea. Ciconia-ciconia : bijela roda. Zagreb: Kašmir promet, 2003.
- Sisak : fotomonografija. Sisak: Aura, 2005.
- Vadla, Silvije. Bajka o Gemi. Sisak: Centar za kulturu „Vladimir Nazor“, 1990.
- Vrga, Boris. Ivan Antolčić : ilustracije. Sisak : Aura, 2013.
- Vuković, Đurđica. Sisak moj grad. Sisak : Centar za kulturu „Vladimir Nazor“, 1987.

Literatura

- Dužić, Iva. Sisak Smjehograd. Sisak : Matica hrvatska Sisak, 2014.
- Jagačić, Nikola. Autohtoni konj hrvatski posavac. Zagreb : Hrvatska gospodarska komora ; 3. Sisak : Županijska komora Sisak, 1996.
- Kovač-Kovjanić, Ivanka. Ime mi je Roda bijela. Sisak : Aura, 2000.
- Krstinić, Boris. Dan kao godina. Sisak : Aura, 2006.
- Tadić, Katica. Rad u knjižnici. Opatija : Naklada Benja, 1994.
- Zorko, Đurđa ; Jagačić-Borić, Jasminka ; Rupčić, Renata. Sisačka izdanja 1990.-2007.

Dužić, Iva rođena je 1980. godine. Obrazovanje je stekla u sisačkoj Gimnaziji, na Visokoj učiteljskoj školi u Petrinji i Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Danas je zaposlena na Dječjem odjelu Narodne knjižnice i čitaonice *Vlado Gotovac* Sisak na radnome mjestu diplomiranog knjižničara. Objavila je više radova u stručnim časopisima (*Godišnjak Knjižničarskog društva Sisačko-moslavačke županije*, *Novosti Hrvatskog knjižničarskog društva*, *Književnost i dijete*). Književne tekstove za djecu objavljivala je u dječjim časopisima (*Smib i Modra lasta*), a 2014. godine u nakladi Matice hrvatske Sisak objavljena je slikovnica *Sisak Smjehograd* za koju je napisala tekst. Živi u Sisku sa kćeri, sinom i suprugom.